

Anvisningar i fångvård, afsedda för bevakningsbetjente

Linncranz, Peter

20 Da Br.

Förvaltn.
Just.
Fängs.
F. (B.)
0

ANVISNINGAR I FÅNGVÅRD

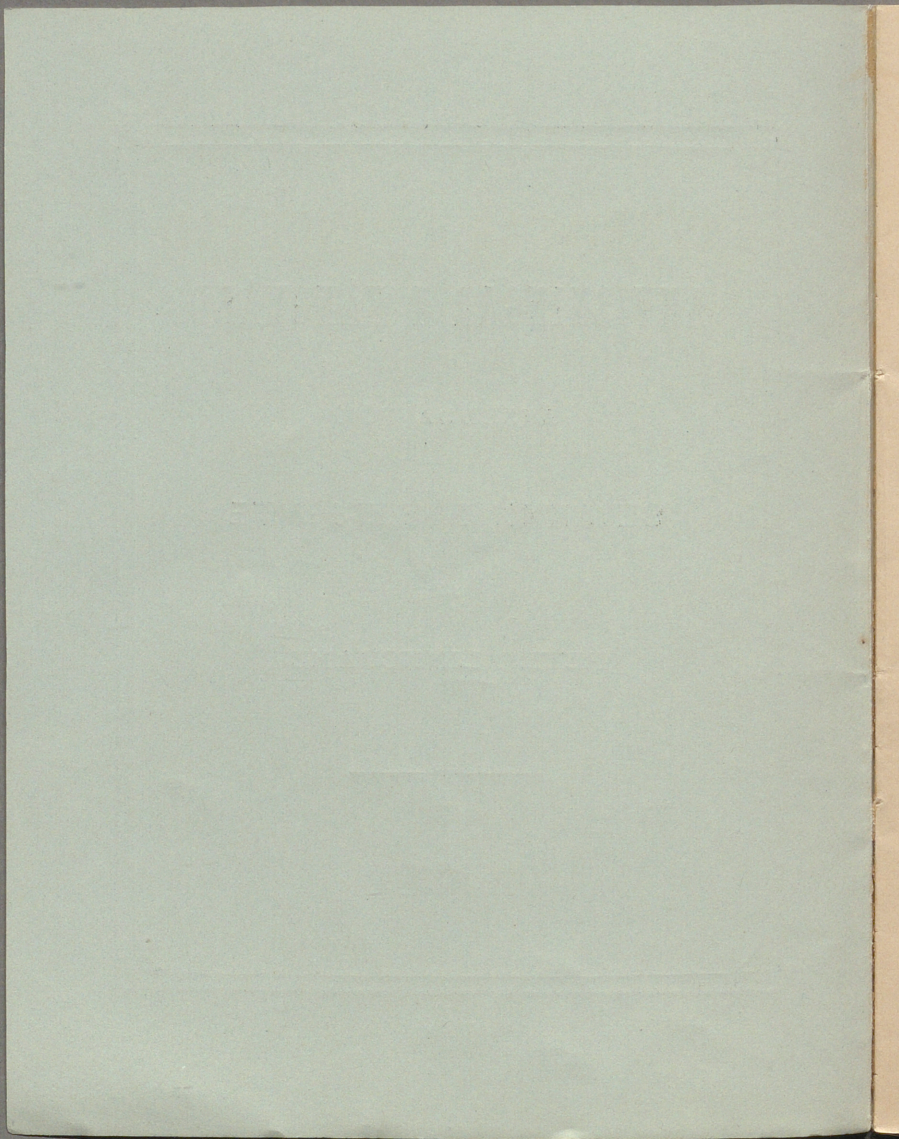
AFSEDDA FÖR

BEVAKNINGSBETJENTE

AF

PETER LINNCRANZ.

1888.

ANVISNINGAR I FÅNGVÅRD,

AFSEDDA FÖR

BEVAKNINGSBETJENTE;

AF

PETER LINNCRANZ,

Bevakningsbefälhafvare,
f. d. Fängsel lärare.

GÖTEBORG

D. F. BONNIERS BOKTRYCKERI

1888.

ANVISNINGAR I FÄNGVÅRD,

AFSÄDDA FÖR

BEVÄKNINGSBETJENSTE

»Fångens religiösa undervisning är den säkraste grundval, på hvilken all förbättring måste stödja sig, den rot, ur hvilken all pånyttfödelse måste utgå, för att ega friskhet och bära goda frukter.»

Oscar I.

PETER LINCRANZ

Höfnings- och
F. d. F. utdelning.

GÖTEBORG

M. F. KONINKAARINEN

1882

INNEHÅLL.

- Förord sid. I—II;
Inledning » I—4;
I. *Fångvårdens närvarande förhållanden* . . . » 4—12;
1) Kongl. Fångvårdsstyrelsen sid. 4—5;
2) Tjenstemän » 5—7;
3) Bevakningsbetjente » 7—10;
4) Fängelserna » 11—12;
II. *Straffen* » 12—16;
1) Dödsstraffet » 12—13;
2) Straffarbete » 13—15;
3) Fängelse (urbota) » 15;
4) Fängelse i stället för böter » 15—16;
III. *Straffens ändamål och huru
detta må uppnås* » 16—19;
1) Straffens ändamål » 16—17;
2) Medel för att uppnå straf-
fens ändamål » 17—19;
IV. *Allmänna bestämmingar för
bevakningsbetjente i och för
deras tjensteutöfning* » 19—25;
1) Bevakningspersonalens
egenskaper » 19—21;
2) Bevakningens förhållande
till sina förmän » 22—23;

- 3) Bevakningens inbördes förhållande till hvarandra . sid. 23—25;

V. *Fångar och deras uppfostrande*

behandling sid. 25—40;

1) Fångar i cell » 27—30;

2) Huru cellfångar skola behandlas » 30—32;

3) Gemensamhetsfångar och deras behandling » 33—37;

4) Fångens bemötande vid ankomsten och frigifningen » 37—40.

Förord.

Saknaden af en liten lämplig skrift att sätta i händerna på den nyantagna bevakningen, hvarigenom den i korta ordalag kunde få någon liten föreställning om det verk och det arbete, hvaråt den skall egna sina krafter, har helt visst mången fängelseföreståndare erfarit, liksom ock mången bevakningsbetjente önskat att få lära känna något mera om fångvården, än som innefattas i de allra nödvändigaste instruktionerna för den dagliga tjänstgöringen.

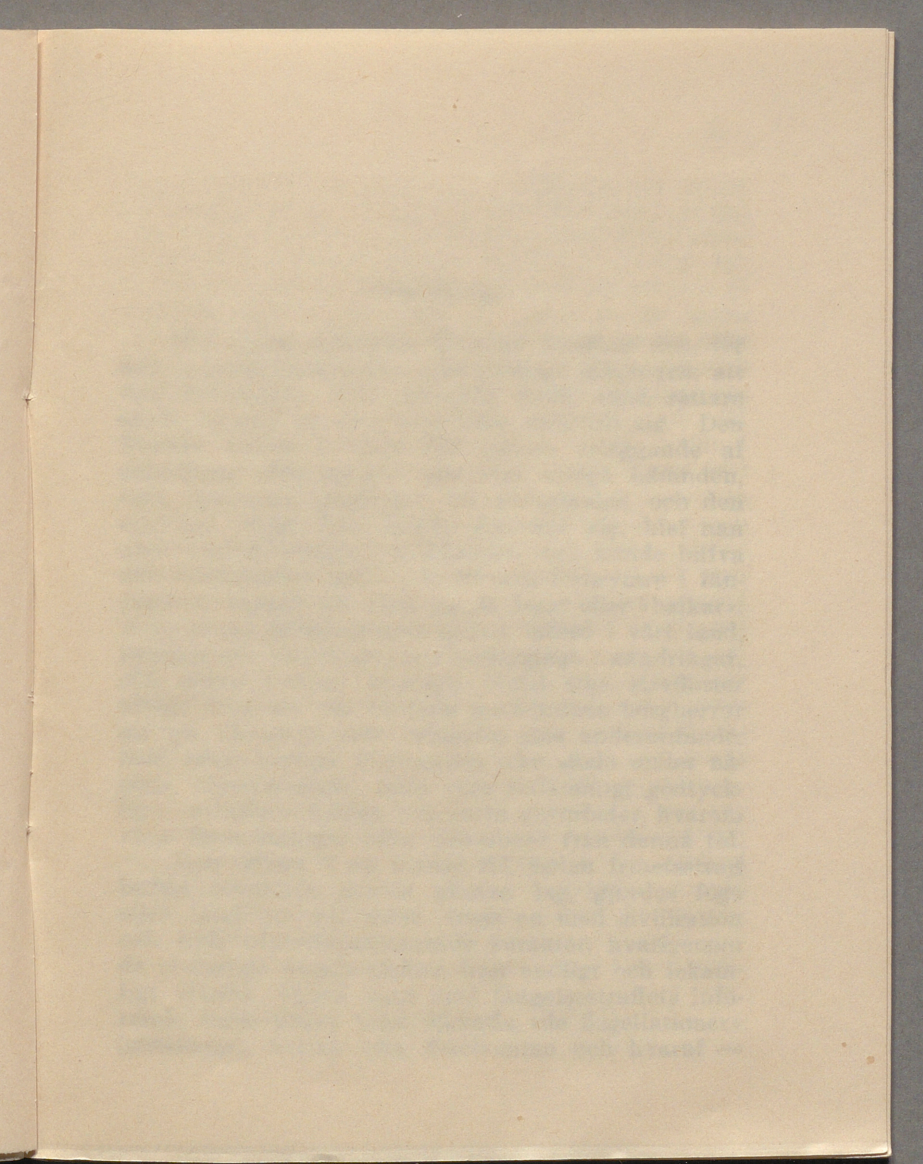
För att medverka till afhjelpande af detta behof, framträder denna lilla skrift¹, till hvilken utkastet länge legat gömdt, ja nästan afglömdt, under afvaktan på, att någon mera erfaren och begåfvad penna skulle göra det alldeles öfverflödigt. Då nu författaren förgäfvades väntat härpå, och då *en i våra fångvårdsförhållanden kompetent person*, efter genomseende af manuskriptet, för sin del trott, att skriftens utgifvande och spridande bland veder-

¹ Den som önskar sig fullständigare kännedom i ämnet, hänvisas till de arbeten, som stått författaren till buds, bland hvilka må nämnas: Svensk författningssamling, »Om frihetsstraffen» af prof. J. Hagströmer, »Statens rätt att straffa» af prof. Axel Nyblæus och »Pedagogiska bref» af Krell.

II

börande kunde blifva till nytta, anser sig författaren böra våga försöket, att låta dessa »anvisningar i fångvård» framträda. Godt vore, om de kunde i någon ringa mån medverka till den stora uppgift, som samhället lemnat åt fångvården, nämligen att söka som nyttige och skicklige medlemmar gifva det åter dess förlorade söner och döttrar.

Författaren.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

såsom en myndighet på denna tid beklagande yt-
 rar — ingen hättning förordades utan slutade de
 rätta brottshandlingarna sine dagar »i galgen» eller »un-
 der yxan». Att detta missförhållande fortfor ända
 in i slutet på förra tidens förtäring, hvilken märker man ibland
 annat af en tidens förtäring, hvilken märker man ibland

Inledning.

Hos våra hedniska förfäder förefans den, för
 den kristna människan icke tillätne, plägseden, att
 den förorättade sjelf utkräfd straff eller, rättare
 sagdt, hämnd på den, som hade förbrutit sig. Den
 felande kunde i vissa fall genom erläggande af
 penningar eller annan egendom undgå hämnnden,
 men saknades tillgångar till godtgörelse, och den
 skyldige eljest icke kunde försvara sig, blef han
 underkastad kroppsliga lidanden och kunde blifva
 den förorättades träl. Att förvara förbrytare i fän-
 gelse är okänt för våra gamla lagar eller »balkar». Men
 sedan kristendomen blifvit införd i vårt land,
 hvarigenom rättsbegreppen undergingo förändringar,
 och sedan kyrkan upptagit bland sina straffarter
 äfven fängelse, så började medeltidens borgherrar
 att på liknande sätt behandla sina underordnade.
 Som desse herrars åtgöranden icke stodo under nå-
 gons öfverinseende, utan voro fullkomligt godtyck-
 liga, inträffade många och stora grymheter, hvarom
 våra fornsamlingar bära vitnesbörd från denna tid.

Men äfven i en senare tid, sedan frihetsstraff
 blifvit bestämda genom allmän lag, gjordes föga
 eller intet för att gifva dessa en med civilisation
 och hyfs öfverensstämmande karakter, hvarigenom
 de brottslige kunde räddas från andligt och lekam-
 ligt elände, ehuru man med fängelsestraffets infö-
 rande torde hafva velat afskaffa »de flagellationer»
 (gisslingar), hvilka ofta förekommo och hvaraf —

såsom en myndighet på denna tid beklagande ytt-
 rar — ingen bättring förspordes, utan slutade de
 arma brottslingarna sina dagar »i galgen» eller »un-
 der yxan». Att detta missförhållande fortfor ända
 in i slutet på förra århundradet, märker man ibland
 annat af en den tidens författare, hvilken skildrar
 våra fängelser såsom »eländets afgrunder». De for-
 dringar, man då uppstälde på ett fängelse, voro
 synnerligen anspråkslösa. Det skulle nämligen icke
 få vara »faseligit, at det för et plågorum anses
 kunde». När fången kunde stå i fängelset, när det
 icke var aldeles mörkt, när det var tort och ej fullt
 af stank, paddor, ormar eller döda kroppar, så voro
 den tidens fordringar på ett fängelse uppfyllda. Om
 således ensamt det afskräckande hade varit tillräck-
 ligt, för att betaga den brottslige lusten att vidare
 kränka samhällslagarne, skulle väl vid denna tid
 föga brott förekommit; men vanvården hade unge-
 fär samma verkan på fångarne, som förut anförts
 om gisslingarna, hvilka ännu, jemte gatlopp och
 stående vid skampåle, förekommo såsom extra tillägg
 till fängelsestraffen. Emellertid utkom år 1798, i
 slutet på året, ett kongl. bref, hvori gäfvos före-
 skrifter om fångars bespisning, beklädnad och fysi-
 ska vård i allmänhet, samt att för mindre brott
 häktade icke skulle sammanblandas med gröfre för-
 brytare. Men straffanstalternas beskaffenhet lade
 hinder i vägen för tillämpandet af föreskrifterna,
 och det förblef i sitt gamla tillstånd ännu i några
 årtionden, såsom man kan se af justitieombudsman-
 nens berättelser ifrån denna tid. I utlandet¹ hade

¹ I N. Amerika hade man i början på detta århundrade bör-
 jat ordna sina fängelser med mera hänsyn till straffandamålet. Här-
 vid utvecklade sig tvenne fängelsesystemer, om hvilkas värde sins

vid århundradets början uppstått stora förändringar på alla områden, således äfven på strafflagstiftningens -- och dermed sammanhängande fångvårdens -- område. Vårt land, påverkadt häraf, måste i detta, liksom i allt ting annat, likna utlandet! Lagfarne män fingo derfor sig uppdraget, att som kommitterade åren 1815 och 1832 öfverse vår gamla stränga straffbalk i 1734 års lagbok och framställa förslag till ny strafflag, men blefvo grunderna för sättet att utföra frihetsstraffen synnerligen sväfvande och ovissa, emedan man icke visste, hvilket straffsystem som skulle vara lämpligast. Emellertid uppträdde år 1840 då varande kronprinsen, sedermera konung Oscar I, med sin utmärkta och inflytelserika skrift: »Om straff och straffanstalter», hvari han uttalar sig för cellsystemet, fastän icke i den stränga form, som det först tillämpades i Philadelphia. Sedan äfven Högsta Domstolen uttalat sig för cellsystemet, beslöt riksdagen, på framställning af Kongl. Maj:t, att cellfångelser skulle byggas i länstäderna för hysande af fångar, som undergingo ransakning eller aftjenade korta strafftider. Sedan år 1846, då första cellfängelset efter philadelphia-systemet blef färdigt, hafva uppbygts öfver 40 dylika

emellan man än i dag icke hunnit slutligt afgöra. Det ena praktiserades först i Philadelphia, hvaraf det ock fått sitt namn. Detta system afsåg att fången skulle under hela sin strafftid hållas i cell, der han ej skulle hafva någon annan sysselsättning än läsning af religiösa böcker. Den andra fängelsearten, som först tillämpades i staden Auburn, N. Y., och derfor kallats auburnska, utmärkte sig derigenom, att fångarne höllos om nätterna i cell men om dagarna arbetande tillsammans å stora arbetssalar, der de voro ålagda den strängaste tystnad. Redan från början uppstod strider emellan förkämparne af dessa olika system, och praktiskt visade sig snart, att philadelphiasystemets anhängare måste inrymma arbete åt fången, liksom auburniterna måste frångå att hålla så strängt på tystnaden.

fängelser, förutom 4 stora centralfängelser för manliga fångar.

Före år 1840 inrättades fängelserum i fästningar och slott, hvilkas vård stod under olika myndigheter. Med anledning häraf blef kontrollen öfver fångarne och de till allmänt arbete dömda mycket olika — beroende dels af lokala omständigheter och dels af de olika myndigheterna. En del fängelser lydde under landtförsvaret, en del under sjöförsvaret, och antra åter under civil myndighet. De olägenheter, som häraf uppstodo, föranledde Kongl. Maj:t att genom skrifvelse den 3 februari 1825 förordna om en särskild styrelse, som, med förvaltning på eget ansvar och med sjelfständig beslutande rätt, skulle taga befattning med fångelsers byggande och fångars vård. Styrelsen för straff- och arbetsinrättningarna i riket erhöll sin första instruktion den 7 mars 1835. Ny instruktion utfärdades sedermera den 16 december 1859, hvarvid styrelsen erhöll benämningen Kongl. Fångvårdsstyrelsen.

I. Fångvårdens närvarande förhållanden.

1. Kongl. Fångvårdsstyrelsen.

Denna styrelse, som lyder under Konungens Justitiedepartement, och hvars sista instruktion är af den 22 november 1877, utgöres af en chef, kallad Generaldirektör, biträdd af två Byråchefer, den ene för räkenskapsärenden, och den andra att tillhandagå Generaldirektören i andra frågor. Generaldirek-

tören eger allena beslutande rätt och är Konungens förtroendeman, som af honom utnämnes utan ansökan och förslag. Byråcheferne utnämnas af Kongl. Maj:t efter förord af Generaldirektören.

Bland åligganden, som tillkomma K. F. Styrelsen, må här antecknas följande:

a) Att inspektera rikets fängelser och allmänna arbetsinrättningar, egande inspektionsförrättaren, som kan vara antingen Generaldirektören sjelf eller en af de ordinarie Byråcheferne, att vid tillfället rätta begångna förseelser samt vidtaga de mått och steg, som för ordningens och disciplinens bibehållande finnas nödiga.

b) Att tillsätta tjänstemän och betjente, att för desse utfärda nödiga instruktioner; att varna, bötfälla eller från lön och tjänst afstänga desse. — Öfver af K. F. Styrelsen lemnad varning må icke klagan föras, men öfver beslut, hvarigenom annat ansvar är vordet ålagdt — då det icke angår anmärknings-, afskrifnings- eller balansfrågor, hvilka fullföljas i Kongl. Kammarrätten — må underdåniga besvär, till Konungen stälda, anföras hos Kongl. Justitiedepartementet, klockan före tolf å trettionde dagen efter erhållen del af beslutet, som likväl icke desto mindre går i verkställighet.

2. Tjänstemän vid fängelserna.

Alla ordinarie tjänstemän tillsätts efter förut tillkännagifven ansökningstid, vanligen trettio dagar, hvarvid K. F. Styrelsen plägar, om tjänsten är vid ett läns- eller kronohäkte, inhemta Konungens Befallningshafvandes i länet utlåtande, hvidan sökandena få till samme Konungens Befall-

ningshafvande ingifva sina till K. F. Styrelsen stälda ansökningar, åtföljda af tjänsteförteckning och prest-bevis samt bevis öfver fullgjorda kompetensvilkor i de fall, då sådant är föreskrifvet. Som tjänstemän anses direktörer, kamrerare, prester, läkare, bevakningsbefälhafvare, och som extra ordinarie tjänstemän skolföreståndare, skollärare och arbetsföreståndare. Alla desse tjänstemän hafva sina åligganden bestämda genom reglementen eller instruktioner,¹ fastställda dels af Kongl. Maj:t och dels af K. F. Styrelsen. Direktörerne vid centralfängelserna utöfva inseende och kontroll vid sina fängelser på samma sätt som Konungens Befallningshafvande vid läns- och kronohäkterna, dock har Konungens Befallningshafvande en af Kongl. Maj:t tillförordnad ställföreträdare vid kronohäkterna, som benämnes Tillsyningsman. Bland annat, som tillkommer dessa lokalityndigheter vid fängelserna, är, att i fråga om tillsättande af tjänstemän eller anställande eller entledigande af vaktbetjente till K. F. Styrelsen afgifva förslag, äfvensom att af tjänstemän och betjente mottaga och, jemte eget utlåtande, insända framställningar och handlingar, som böra till K. F. Styrelsen ingå; egande samma myndigheter, att för kortare tid bevilja vid fängelse anstälde tjänstledighet samt att förordna

¹ I svensk författningssamling återfinnas: Kongl. Instruktionen för Embets- och Tjänstemän vid rikets straff- och arbetsfängelser den 11 december 1860; K. Reglementet för Läns- och Kronocellfängelserna och Kongl. Brevet till K. F. Styrelsen ang. Tillsyningsmän vid Kronohäkterna i riket den 28 maj 1867; Kongl. Instruktionen för predikanter vid rikets fängelser och vid kronoarbeitscorpsen den 3 juni 1846; Kongl. Reglementet för Stockholms stads ransakningsfängelse den 16 november 1869; K. F. Styrelsens Instruktion dels för Tjänstemännen och dels för Vaktbetjente vid Läns- och Kronocellfängelserna i riket den 9 april 1869. — Här för utom finnas skolreglementen m. m. vid de manliga centralfängelserna.

behörig person till befattningens bestridande under tiden, dock med vilkor, att utgift för fängelset deraf icke föranledes. Vidare eger straff- eller central-fängelsedirektör samt Konungens Befallningshafvande att ådöma vaktbetjente arreststraff under högst fjorton dagar såsom extra judiciel bestraffning ej mindre för sådant tjenstefel, som icke i allmän lag är med straff belagdt, än ock för olydnad eller vanvördnad mot förman.

3. *Bevakningsbetjente.*

Desse äro underofficerare, vaktmästare, konstaplar och vaktqvinnor. De antagas på förslag af vederbörande tjänstemän till en början af förut nämnda lokalmyndigheterna (Konungens Befallningshafvande eller Centralfängelsedirektör), hvilka, sedan betjente innehåft sådant förordnande minst under tre månader och dervid befunnits passande, föreslå dem hos K. F. Styrelsen, för att få dess konstitutorial på beställningen; skoland sådana till K. F. Styrelsen insänd ansökan vara åtföljd af ej mindre prestbetyg samt läkareattest, att den föreslagne eger god helsa och icke lider af sådant kroppsslyte, som anses menligt inverka på hans tjensteutföring, än äfven upplysning, huruvida han är kunnig i något handverk eller någon handaslöjd. Bland passande personer hafva slöjdkunnige företräde och i synnerhet de, som med välförhållande tjent minst nio år vid värfvade garnisonstrupper. Ej må personer, som uppnått högre ålder än 30 år, anställas, såvida eljest lämpliga personer finnas att tillgå. Den bevakningspersonal, som undfått K. F. Styrelsens konstitutorial på sin tjänst, innehar den så länge den

åtnjuter sina förmäns förtroende och ej gjort sig skyldig till tjenstefel; och är för sådan antagen bevakning, i afseende på dess förmåner som statens tjenare, stadgadt följande:

att tjensteinnehafvaren skall vara underkastad skyldighet, att emot ersättning för flyttningskostnaden låta förflytta sig till tjenst inom samma grad vid annan fängvårdsanstalt; att den, som af sjukdom hindras att sin tjenst förrätta, eger uppbära hela lönen — dock icke tjenstgöringspenningarna; — men att den, som eljest undfår ledighet, kan förpligtas att under ledigheten, utöfver sina tjenstgöringspenningar, afstå så mycket af lönen, som för tjenstens förrättande erfordras;

att, för tillträde till ålderstillägg, tjenstetiden skall beräknas från början af kalenderåret näst efter det, hvarunder utnämning till tjensten skett, med iakttagande att för löntagare, som blifvit transporterad, denna beräkning skall omfatta tjenstgöringen i likartad befattning vid olika fängvårdsanstalter, och att löntagaren må tillgodoräkna sig den tid, som före nu gällande lönestat förflutit från hans utnämning till tjensten; samt

att tjensteinnehafvaren skall vara förpligtad att, vid uppnådd pensionsålder med oafkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten, från tjensten afgå; K. F. Styrelsen dock obetaget att låta med afskedet anstå, derest och så länge den pensionsberättigade pröfvas kunna i tjensten på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kan finnas villig att i densamma kvarstå; varande den bestämmelse meddelad, att pensionsrätten skall inträda vid uppnådda sextiofem lefnadsår och tret-

tiofem års tjenst, derest löntagaren minst tjugofem år innehaft ordinarie tjenst å fångvårdens stat.

När hos K. F. Styrelsen göras framställningar om belöningar åt vaktbetjeningen, böra dessa åtföljas af uppgift om den tid, hvar och en af bevakningspersonalen vid fängelset tjenstgjort, samt om någon anmärkning i vakttjenstgöringen förekommit, särdeles under nattetid, såsom markeringsförsummelse o. d., om någon haft tjenstledighet, som föranledt utgift för staten, äfven som särskildt vid läns- och kronohäktena anstälde, huru stor andel utaf arbetsförtjensten, som må en hvar af bevakningen hafva tillkommit.

Enär bevakningens åligganden vid centralfängelserna äro beroende på lokala omständigheter, och då dessa te sig något olika vid de särskilda fängelserna, har hittills ingen allmänt gällande instruktion blifvit utfärdad för denna bevakningspersonal, utan tjena till efterrättelse i tjensten direktörernas vid dessa fängelser lokalinstruktioner och ordressamlingar;¹ men deremot finnes för vaktbetjeningen å läns- och kronohäktena af K. F. Styrelsen utfärdad instruktion den 9 april 1869. I denna instruktion förekomma några allmänna bestämmelser, som äro af så allmängiltig art, att de må anses tillämpliga vid hvarje fängelse, hvadan de här delvis återgifvas:

Samtliga vaktbetjente hafva att ställa sig till noggrann efterrättelse de föreskrifter, som dem i och för tjensten meddelas af direktören eller af den, som i hans frånvaro utöfvar befälet inom fängelset.

¹ Vid straffängelset å Långholmen läres finnas en sådan lokalinstruktion, som innefattar tillämpliga föreskrifter vid hvarje nytt centralfängelse för mankön.

Vaktkonstapel och vaktqvinna åligga äfven att fullgöra vaktmästarens (underofficerens) tillsägelser i hvad tienstgöringen rörer samt sins emellan villigt lemna hvarandra det bistånd, som för tjensten erfordras. Utan tillstånd af direktören eller, i hans frånvaro, af den, som utöfvar befälet inom fängelset, må icke någon af vaktbetjeningen derifrån sig aflägsna.

Vaktbetjeningen bör emot fångarna iakttaga saktmod och välvilja. Begår fånge fel, bör sådant af tillstådesvarande vaktbetjent skyndsamt anmälas. Vaktbetjent eger icke i något fall tilldela fånge bestraffning; men eger mot fånge använda det våld, som är till rymnings förekommande och ordningens upprätthållande oundgängligen nödigt. Vaktbetjeningen vare förbjudet att med fånge inlåta sig i onödigt samspråk och att befordra meddelanden fångarne emellan, äfvensom, utan direktörens tillstånd, emellan fånge och fri person. Vaktbetjent, som har nycklar till celler eller portar sig anförtrodda, åligger att dem noggrant vårda, så att de ej må komma i annans hand, och eger ej att lemna desamma från sig, utan särskild tillåtelse af den, som för befälet inom fängelset. Han bör således, utom i nämnda fall, vara tillstådes, då nycklarne begagnas. Vaktbetjent, som utom cell har en eller flere fångar under sin bevakning, bör noggrant tillse, att obehöriga meddelanden fångar emellan eller mellan fånge och fri person icke må ega rum.

Utom desse allmänna regler från förenämnda instruktion, finnes i särskilda skrivelser åtskilligt, som bevakningen bör hafva kännedom om, hvidan vi framdeles komma att på behörig plats i dessa anvisningar återgifva det väsentligaste i detta hänseende¹.

¹ Se sid. 19 och följande!

4. *Fängelserna.*

Inga fängelser, vare sig större eller mindre, få uppföras innan ritning till dem blifvit godkänd af K. F. Styrelsen samt gillad och stadfäst af Kongl. Maj:t. Fängelser uppföras dels af staten ensamt, dels af staten och kommuner gemensamt och dels ensamt af kommuner eller menigheter. Till förra slaget höra de till byggnadssätt och inredning dyrbarare, såsom

a) *Centralfängelser och Länscellfängelser.*

Dessas byggande tillgår sålunda, att, sedan riksdagen anslagit nödiga medel, K. F. Styrelsen låter upprätta ritning och kostnadsförslag, hvilka handlingar ingifvas till Konungen, som godkänner, efter Öfverintendentsembetets hörande, med eller utan ändringar och anbefaller K. F. Styrelsen att der-efter låta verkställa byggandet.

Beträffande det andra slaget,

b) *Kronohäkten* kallade, hafva härader och städer skyldighet bidra till deras byggande i den mån, dessa få använda dem till förvarings- och ransakningshäkten. Äfven dessa häkten byggas genom K. F. Styrelsens försorg. Der

c) *Stads- och häradshäkten* icke tillika användas som kronohäkten, få kommunerne sjelfve, efter godkänd ritning, på egen bekostnad bygga dessa.

Kostnaden för fängelsernas underhåll utgår i det närmaste efter samma grunder, som för deras byggande.

I afseende på byggnadssättet märkes:

Centralfängelserna utgöra en sammansättning af philadelphia- och auburnssystemet, d. v. s. att vissa partier äro afsedda till att förvara fångar både

dag och natt i cell, och andra delar att hysa fångarna i cell om nätterna och om dagarne i arbets-salar.

Läns- och kronohäktena äro alla byggda efter philadelphiasystemet, så att fångarne hållas strängt åtskilda från hvarandra och tillbringa sin strafftid endast i cell.

Stads- och häradshäkten äro ofta försedda äfven de med celler, men vanligen så stora, att flera fångar inhysas i samma cell.

II. Straffen.

Vår nu varande strafflag af den 16 februari 1864 uppställer fyra arter af straff, nämligen: dödsstraff, straffarbete, fängelse och böter. För utom denna civila strafflag finnes en särskild sådan för krigsmagten och några enskilda disciplinstadgar, såsom t. ex. kongl. stadgan angående extra judiciel bestraffning för den lägre manliga bevakningspersonalen vid rikets fängelser den 17 september 1861. Dessa stadgar hafva ej sin tillämpning för den händelse att det begångna felet finnes belagdt med straff i den allmänna lagen, vid hvilket förhållande alla disciplinära åtgöranden inställas.

1. Dödsstraffet.

Detta straff skall å fängelsegård verkställas, sedan Konungen derom förordnat, och den dömda åtnjutit lämplig tid till dödsberedelse. Är deliquenten hafvande qvinna eller eljest så sjuk, att han ej kan

bereda sig till döden, skall straffets verkställighet uppskjutas, i förra fallet till efter barnsörden och i senare fallet till dess den sjuke återvunnit sin helse.¹

2. Straffarbete.

Detta straff kan ådömas antingen på listid eller på viss tid; i senare fallet icke under två månader och icke öfver tio år, men vid flera sammanträffande brott kan det högsta straffmåttet ökas med högst två år derutöfver. Skulle den dömd föröfva brott under strafftiden, så sammanlægges återstoden af strafftiden med det straff, han nu dömes till, dock så, att det högsta straffmåttet ej öfverskrides med två år. När en person dömes till straffarbete, skall tiden utsättas i år och månad; men om dertill kommer, att samma person blifvit samtidigt dömd till böter, hvilka vid bristande tillgång icke kunna gäldas, förvandlas dessa till straffarbete under visst antal dagar, motsvarande bötesbeloppet, dock ej öfver 30 dagar.²

De som äro dömda till straffarbete i två år och derunder aftjena sitt straff i läns- eller kronohäkten och åtnjuta å den strafftid, som öfverskjuter tre månader, en fjerdedel i afdrag. Om t. ex. en person är dömd till 1 års straffarbete, åtnjuter denne i afkortning en fjerdedel af nio månader, d. v. s. två månader sju dagar. Hans strafftid är alltså i verkligheten endast nio månader tjuogoen dagar. Vid

¹ De som undergått dödsstraff, listidsfångar och sjelfmördare skola i stillhet begrafvas — så ock den som super ihjel sig.

² Om bötesförvandling se 2 kap. 10 & 11 §§ samt om straffartsförvandling 4 kap. 5, 6 och 7 §§ strafflagen.

sådant fall, att någon del af det ådömda straffarbetet utgör förvandlingsstraff för ej erlagda böter, bör ej afdrag derpå ske, ty strafflagens framställning om sättet för förvandlingen gifver icke anledning till sådan uppfattning.¹

Då straffarbetet sträcker sig utöfver två år, skall det fullbordas i centralfängelse; och skall fången vid bestraffningens början hållas i enrum en sjettedel af den ådömda strafftiden, derest tillgång på enrum eller cell finnes, dock icke under sex eller öfver tolf månader.

Uppkommer för bestämmandet af tiden för cellstraffet brutet månads- eller dagatal, tages ej detta i beräkning. För den tid, som straffet sålunda verkställles i enrum, skall från återstående strafftiden afdragas en tredjedel af den tid, hvarmed cellstraffet öfverskjuter tre månader; uppkommer vid afdragets bestämmande brutet månadstal, räknas en tredjedels månad till tio dagar.

Beträffande underhåll och sysselsättning är stadgadt, att de fångar, som undergå straffarbete, icke åtnjuta annan kost eller bekvämlighet än den fängelset består, och att de äro skyldige verkställa det arbete, fängelseförvaltningen till handa håller. Förutom den enligt fastställda matordningen fångarne tillkommande fångspis eger fånge att genom fängelsets försorg köpa för en viss del af sin arbetsprocent tilläggskost eller s. k. premievaror, bestående af bröd, smör, salt fläsk, ost och dricka eller skummjök. Hvarje form af tobak är straffänge förbjuden; äfvensom innehafvande af tändstickor eller

¹ Se dock »Om Frihetsstraffen af Johan Hagströmer», sid. 157; men det der förekommande beräkningssättet synes vara omotiveradt.

andra antändningsämnen; och gäller denna senare bestämning för alla slag af fångar. Straffånge får icke inhysas i cell med större fönster, utan i s. k. halfdagarscell; ej heller använda några egna vare sig säng- eller gångkläder, för så vidt ej läkaren förklarar det nödigt för helsan.

3. Fängelse.

Detta straff ådömes till minst en månad och högst två år, med möjlighet att detta vid sammanläggning kan höjas med ytterligare två år, personer, som begått brott, hvilka anses ej böra beläggas med straffarbete, men ej kunna försonas med böter. Fängelsestraffet benämnes därför understundom för urbota fängelse. Detta straff, å hvilket icke lemnas något afdrag, verkställs endast i läns- och kronohäkten, och den, som är underkastad detta straff, eger att åtnjuta all den fördel inom fängelset, som ej står i strid med god ordning. Om fängelsefånge saknar tillgång till böter, honom ådömda för brott i sammanhang med det, för hvilket han undergår fängelse, förvandlas dessa till fängelse af samma art som det urbota fängelset.

4. Fängelse i stället för böter.

Detta straff kan ej omedelbart ådömas, utan förekommer endast såsom förvandlingsstraff vid bristande bötestillgång. Detta straff, som ej får understiga tre eller öfverstiga sextio dagar, kan såsom af föregående synes, förvandlas till straffarbete och fängelse.

Fånge, som är underkastad fängelse i stället för böter, får ej åtnjuta annan kost och bekvämlighet, än fängelset består, och är underkastad arbetstväng till fängelsets förmån och först, då brist derpå yppar sig, förses med annat arbete. Sadan fånge skall i motsats till vanlig fängelsefånge inhysas i straffcell (halfdagerscell), men får begagna egna kläder, om de äro rena.

III. Straffens ändamål och huru detta må uppnås.

1. Straffens ändamål.

För att angifva det straffens ändamål, som staten åsyftar, måste vi söka ledning i den grundsats, som genomgår vår strafflag.

Om enligt den samma straffändamålet vore att vedergälla ondt med ondt — och detta ansågs vara en nödvändighet, — så skulle ej straff kunna vara förfallet för brott, såsom framgår af strafflagen.¹ Vore straffändamålet åter endast att inverka på den sinliga känslan, för att verka afskräckande, såsom ett djur afskräcket genom yttre påverkningar, skulle endast fysiska lidanden tillfogas den brottslige och ingenting vidare; men nu bestämmer vår strafflag — med undantag af dödsstraffet — inga straff af sådan art, utan frihetsstraff, hvilka hämmande inverka på den brottsliges handlingsförmåga. Vore ändtliga strafflagens syfte med straffet, att sedligt förbättra den brottslige, så vore staten skyldig att med straff förbättra hvarje dess medlem, som kränkte

¹ Str. lag. 5 kap. 14 §.

den sedliga rätten, och den allmänne åklagaren skyldig att beifra hvarje orätt, men så hafva våra strafflagsstiftare — kanske med orätt! — icke tänkt.¹ Enligt strafflagens genomgående tanke synes alltså straffändamålet vara, att *åstadkomma lydnad för samhällsordningen, och, om detta visar sig omöjligt med några, att betaga desse förmågan till vidare kränkning af samhällsrätten.* För uppnående af detta straffens ändamål, användas under straffbehandlingen hvarjehanda medel, af hvilka här påpekas några.

2. Medel för att uppnå straffens ändamål.²

a) Genom *frihetens förlust* beröfvas brottslingen tillfället att följa sina onda böjelser, hvilka förleda honom att trotsa samhällsordningen. Han får derigenom till en början erfara samhällets magt gent emot sig. Detta framkallar i de flesta fall lidande, som väcker antingen till förbättring eller till förbittring. Likväl inträffar, att en del föga akta frihetens förlust, utan bete sig som halfgalningar, hvadan *extra judiciella anordningar* måste vidtagas, för att få dem i den ställning, att de låta tala vid sig. Sådana extra anordningar äro mistning af sängkläder, latkost, mörk cell, beläggande med tvångströja och handbojor samt den vid centralfängelser någon gång förekommande nämligen prygel. Med användandet af dessa yttre tvångsmedel är i allmänhet icke straffändamålet vunnet, isynnerhet om fången saknat uppfostran. Derför tillkommer såsom ett verksamt medel,

¹ Str. lag, 17 kap. 3 § och 18 kap. 9 §.

² De medel, som möjligen förefinnas för uppnående af det åsyftade målet med döds- och bötesstraffen, kunna ej här blifva föremål för någon betraktelse, enär dessa straffarter ej höra till den egentliga fängvården.

b) att fången påverkas till sin inre människa genom *undervisning*, isynnerhet i religionen, och genom *personligt inflytande af bildade och goda människor*,¹ så att fången lär sig känna sig själf och kommer till insigt å ena sidan om sin synd och å andra, huru han kan frälsas ifrån densamma, ty utan det förra erkänner han ej behovet af förbättring och utan det senare öfvergår han till förhärdelse.

Som brottet ofta är en följd af lätja, fula vanor, i följd af dålig uppfostran, så tillkomma vidare såsom utmärkta medel:

c) att straff fången hålles till flitigt *arbete*, och särskildt sådant, hvarigenom han vid frigifningen kan finna utväg till sin ärliga försörjning;

d) att fången vänjes vid *snygghet, ordning* och *punktlighet* samt andra goda seder, så att de vanor, han får under fängelsetiden, blir hans andra natur; och

e) att det lemnas fången små *uppmuntringar* för visadt välförhållande lika väl som *tillrättvisningar* för förseelser, på det att den karakterssvage må se, att det goda belönas och det onda straffas; — alltså, att i samma mån skäl till förhoppningar om fångens upprättelse te sig, fången får åtnjuta

¹ Klart är, att, hvad sådant inflytande angår, det är själasörjarens och lärarens uppgift att i första hand åstadkomma detta; men det bör ej heller vara främmande för bevakningsbetjenten, helst som honom kan, jemlikt K. F. Styrelsens skrivelse den 2 februari 1863, varda anförtrodt att biträda vid undervisningen. Här torde särskildt böra påpekas, att K. F. Styrelsen den 25 augusti 1876 har, då den till fängelsebiblioteken lät öfverlemna särskilda exemplar af kommitterades den 13 februari 1874 afgifna *betänkande om undervisningen vid fängelserna*, »velat fästa förvaltningspersonalens vid fängelserna, så den högres som den lägres uppmärksamhet på vigten af de frågor, hvilka i betänkandet och dervid fogade yttranden blifvit behandlade, och angelägenheten deraf, att desamma af en hvar noga öfvervägas och begrundas.»

förtroende och i möjligaste måtto de friheter, som fängelseordningen kan medgifva. Häraf vinnas tvenne fördelar, nämligen att fången blir i tillfälle att pröfva sina sedliga krafter, så att friheten att handla icke är honom alldeles ny, då han frigifves; och å andra sidan blir fängelseförvaltningen lättare än eljest i tillfälle att se, i hvad mån straffet blifvit till gagn för honom, som frigifves, och i hvilket hänseende han kan vara i behof af särskild omvårdnad såsom fri menniska.

IV. Allmänna bestämmingar för bevakningsbetjente i och för deras tjensteutöfning.

1. *Bevakningspersonalens egenskaper.*

Ingen tjenstepersonal kan väl vara föremål för så mycken granskning och uppmärksamhet af både öfver- och underordnade, som bevakningen vid en fångvårdsanstalt, i synnerhet vid centralfängelser. De öfverordnade måste med hänsyn till det stora ansvar, som hvilat på dem, med noggranhet följa bevakningen i dess tjensteutöfning och sedliga lif. Fångpersonalen följer bevakningen med uppmärksamhet af mångfaldiga orsaker: den ene fången forskar efter något tillfälle, om han kan finna någon bland bevakningen fal för en förbjuden handling; den andre efter något tillfälle, då han kan få lägligt att ställa till något uppträde, som länder bevakningen till förtret o. s. v. Men icke blott detta påkallar nödvändigheten af en bevakning med goda egenskaper och sedlig hållning, utan framför allt *det stora inflytande, bevakningens beteende har på fån-*

garne antingen till godt eller ondt, gör det nödigt, att såväl befäl som manskap lifvas af sann gudsfruktan och ett lefvande intresse för fångarnes andliga pånyttfödelse och borgerliga upprättelse. Det ligger dessutom vikt på, att bevakningen besitter egenskaper, som göra henne lämplig för kallet.

Några sådana allmänna egenskaper äro i synnerhet följande:

Sjelfbeherskning — så att man är herre öfver sig sjelf — ty kan man icke tygla sig sjelf, kan man ej tygla andra. I synnerhet böra de, som fått sin fostring vid krigsmagten och vunnit anställning vid fångvården, komma ihåg, att vid fängelset icke duger att använda det hetsiga och retliga tilltal, som i synnerhet förr gjorde sig gällande vid hären. Men om sinneslugn är af vikt, så får man å andra sidan se till, att detta ej öfvergår till slö likgiltighet, utan att man eger

Bestämmdhet — så att man vet, hvad man bör göra — ty om man ej vet, hvad man sjelf skall göra och låta, kan man ej veta, hvad fången eller den underordnade bör göra. Men bestämdheten får ej antaga karakter af halsstarrig envishet och ett fasthållande af en mening, som är måhända falsk och förutfattad utan tillräckliga skäl. »Att misstaga sig är menskligt, och att tillstå detta, är ingen skam.» Att fasthålla en falsk mening och vilja påtvinga den en underordnad, som endast omständigheternas magt tvingar att böja sig för trotset, det är ett stort fel, hvarigenom den öfverordnade förlorar i aktning. Bestämmdheten, grundad i verklig insigt, bör vara parad med

Opartiskhet — så att man håller sig fjerran från all partiskhet — ty ingenting sätter en bevakning

så mycket i förlägenhet, enär anseendet undergräffes, som oberättigad hänsyn eller partiskhet. Men denna opartiska rättskänsla må ej förleda till afsigtliga förödmjukelser, ty då begår man en orättvisa. Den opartiska rättskänslans följeslagare äro:

Allvar, pligttrohet och punktlighet — så att man under inga villkor låter pruta med sig i tillämpningen af lemnade föreskrifter hvarken med afseende på sig sjelf eller underordnade — ty har man visat sig slapp emot sig sjelf och underordnade, är inflytandet förlorat. Allvar och pligttrohet må ej urarta till hårdhet och oförståndigt tjenstenit, utan böra dessa omstrålas af den hjertevärmande

Mildheten — så att man, utan inskränkning af budet, visar, att man hyser deltagande — ty derigenom vinner man större segrar, än med en hjertlös stränghet. För att vi skola kunna utöfva den rätta mildheten, förutsättes, att våra egna hjertan äro lifvade af den gudomliga kärlekens eld, ty i annat fall menar man, att förbrytaren lider, det hans gerningar värda äro, och alltså ej förtjenar något deltagande. — Visserligen har ej brottet gjort den brottslige berättigad till deltagande, men då straffet drabbat honom, skola vi visa genom vår mildhet, hvarthän straffet syftar, så att han må förstå, att kärleken uppenbarar sig äfven i straffet. — Visadt deltagande i fångens fröjder och lidanden, utan att man genom onödigt prat¹ gör sig skyldig till en tanklös förtrolighet med honom, lemnar ett rikt tillfälle att helsosamt inverka på honom, utan att man öfverträder sin befogenhet.

¹ T. ex. om väder och vind; om hvad tidningarna innehålla; om hvad som sker inom fängelset; för att icke påpeka så dåliga och i hög grad klandervärda tilltag, som att bevakning med fångelar illa om sitt befäl eller kamrater.

2. *Bevakningens förhållande till sine förmän.*

Det är i allmänhet genom instruktioner och ordres anbefaldt, hvad bevakningen har att såväl i som utom tjensten iakttaga i förhållande till sine förmän, hvadan alltså det i första hand bör vara den angeläget, att göra sig väl hemmastadd med sina instruktioner och gifna ordres. Men huru noggranna än dessa kunna vara, gifves det dock fall, då bevakningen måste använda sitt eget omdöme.¹ I bland annat är därför af vigt för bevakningen att iakttaga följande:

a) Bevakningen bör vid meddelanden till sina förmän rörande underordnade eller fångar vänja sig vid att skilja det väsentliga från det oväsentliga, det sanna från det falska, det nödvändiga från det tillfälliga.

¹ Om det genom instruktion eller ordres är vaktbetjent anbefaldt, att, när något anmärkningsvärdt förefaller, sådant för direktören eller befälhafvaren ofördröjligen anmäla, torde det icke alltid vara så lätt att veta, hvad som är anmärkningsvärdt. Vi antaga t. ex., att en rå och ohyfsad fånge har spottat på golvet, men är för öfrigt en sådan, på hvilken straffet synes verka gagnande; i en cell bredvid sitter en annan fånge, som håller synnerligen snyggt och ordentligt, i följd af bättre uppfostran, samt arbetar flitigt; han utbrister, så ofta han besökes och tillfälle gifves, i bittra och elaka omdömen om anförvandter, samhällsordning m. m. Hvilken af dessa två är manne mest anmärkningsvärd? Naturligtvis den senare. Men sannolikt är, att det, i de flesta fall af liknande beskaffenhet med de anförda exemplen, inträffar, att den spottande rapporteras, ehuru han mycket väl kunnat rättas af en vänlig påminnelse, och den i sinnet ondskefulle icke alls omnämnas. Följden häraf blifver, att fängelsets chef får behandla småsaker, under det viktiga och för ett sant omdöme nödiga upplysningar gå honom förbi. Mycket, som ej egentligen rör ordningsmål inom fängelset, kan dock vara af synnerligen stor vigt för tjenstemännen att veta. En för den ovane betraktaren obetydlig sak kan för fostraren lemna ett oskattbart underlag för slutsatser rörande en människas hela andliga utveckling.

b) Det är bättre, att bevakningens förmän veta allt i det, som kan röra hvar och en särskildt, än att väsentliga omständigheter rörande fånge skulle undkomma dem.

c) Vid rapporters afgifvande bör ej några egna anmärkningar eller omdömen, utan endast en klar och tydlig berättelse öfver sanna förhållandet lemnas, ty anmärkningar och omdömen tillkomma direktör och befäl.

3. *Bevakningens inbördes förhållande till hvarandra.*

Bevakningens arbete är af sådan natur, att det gerna tröttnar och förslöar. Derfor bör bevakningen vara hvarandra inbördes till uppmuntran och glädje; men bland vilkoren, för att den skall kunna vara detta, måste det finnas

a) *Ömsesidig aktning.* I bland en fängelsebevakning, särdeles vid de stora centralfängelserna finnas begåfvade och mindre begåfvade. Om nu de begåfvade glömma, att de allenast hafva Gud att tacka för sina gåfvor och icke sig sjelfva, så falla de lätt i frestelse att se sina andra kamrater öfver axeln, ja, kanske låta dem blifva föremål för spefulla anmärkningar. Sådant höfves icke en fängvårdsman, ty en mindre begåfvad kan genom sitt ödmjuka och anspråkslösa, men trogna och ärliga sätt gagna till mångfaldigt större välsignelse bland fångarne, än den å hufvudets vägnar mera begåfvade. Men om den mera begåfvade frestas att ringakta den mindre begåfvade, så är den senare utsatt för frestelsen att vara — afundsam. Detta förhållande utvecklar sig, nämligen afundsamheten, af beundran för begåfningen med förbiseende af gåf-

vans gifvare, som en dag skall fordra räakenskap, huru punden blifvit använda. Må derfor den mindre begåfvade vakta sig för, att nedgräfva sitt pund i afundens osunda mark.¹

Bland egenskaper, som äro egnade att skaffa oss vänner, framstå i synnerhet

b) *Tjenstaktighet och foglighet*, hvadan dessa icke kunna nog varmt rekommenderas hos hvarje fängelsetbevakning. Tjenstaktighet kan ju bevisas på mångfaldiga sätt, såsom tjensteutbyte m. m., som då alltid pröfvas af fängelsets chef. Foglighet måste vara parad med ömsesidigt förstånd, så att hvarje missförstånd förebygges, ty huru många olyckor har icke missförståndet förorsakat. Men det

c) *Ömsesidiga förståndet* bör framför allt visas deri, att ingen af bevakningen tillåter sig ett klander af någons anordningar i fångars närvaro, ty ett sådant klander verkar ungefär enahanda på fången, som när föräldrarne i ett hem klandra hvarandra i barnens närvaro. Till det ömsesidiga förståndet hör äfven, att bevakningen meddelar hvarandra råd och upplysningar: att de, som hafva en rikare erfarenhet i tjensten, meddela de yngre upplysningar om dels de ordres och instruktioner, som äro gällande från äldre tider, och dels om sätten att bemöta olika slag af fångar.

¹ Man finner icke så sällan, att, om t. ex. en blir kommanderad på en post, der han har något bekvämare tjenstgöring än den andra, genast visar sig den svarta afunden. Eller om en konstapel förordnas att göra underofficerstjenst, menar någon, att han tjent i så och så många år och borde vara mera berättigad än den befördrade. Man glömmar, att den befördrade är dugligare, men ock har svårare pligter att uppfylla, för hvilka man sjelf saknar begåfning. Hvertill tjenar det, att genom knot och missnöje förbittra lifvet för sig sjelf och andra; och de öfverordnade låta af slikt visst icke bestämma sina befördringar.

d) En *god samfundsanda* bör göra sig gällande bland bevakningen, så att en hvar af dess medlemmar känner sig ansvarig för kårens goda namn och rykte. Hit hör, att en hvar af bevakningen icke glömmes, att vandra i ödmjukhet och gudsfruktan,¹ och i all synnerhet undflyr, utom tjensten, mindre hederligt sällskap, ty: »Säg mig, med hvem du umgås, och jag skall säga dig, hvem du är.»

V. Fångar och deras uppfostrande behandling.²

En gammal fängelsetjensteman har på följande sätt skildrat fångar: »Obildade och råa, fulle af bitterhet mot myndigheter och domare, fulle af miss-troende emot fängelsetjenstemännen, uppfostrade i brottets och lastens skola, osannfärdige och skicklige i lögnen, late och arbetsskygge, förslagne, häftige och fulle af nutidens otro eller ock i saknad af kristlig kunskap komma de fleste sakfælde till fångelserna, för att straffas för sina förseelser och uppfostras till rättskaffens, arbetsälskande och nyttige medlemmar af det borgerliga samhället.» Denna skildring är i flesta fall tillämplig på flertalet af de individer, som befolka fångelserna, i synnerhet våra centralfångelser. En del fångar hafva kommit till

¹ Här af följer, att bevakningen icke bör göra sig skyldig till ett slarfvigt och onyktert lefnadssätt. Se f. d. Generaldirektören, D:r Magnus Huss' skrift: »Om dryckenskapen och dess följder för den enskilde, för familjen, för kommunen och för staten.»

² Det egentliga fostringsarbetet tillkommer i främsta rummet fångelsets tjenstemän, i synnerhet direktör, prest och lärare; men desse behöfva deri kraftigt understödjas af en insigtsfull bevakning, och för den skull är denna afdelning här upptagen.

denna bedröfliga ställning genom försummad uppfostran, andre genom dels ärfta och dels förvärfda laster såsom dryckenskap och liderlighet. Att alla desse olika skulle genom en så att säga machinmessig behandling kunna under fångenskapen så fostras, att de från staffanstalterna återlemnas till samhället såsom nyttige samhällsmedlemmar, det har erfarenheten visat vara en omöjlighet. Visserligen kan man i bästa fall derigenom få dem till ordentliga, renliga och anständige fångar, men ej till nyttiga fria menniskor. Fången behöfver icke blott den yttre fostringen till lydnad, ordning och renlighet, utan framför allt en *inre fostring*, som omdanar hans sinne och vilja. Att framställa några allmänna lagar och former för en sådan inre fostring, hvarefter fostraren hade att lämpa sig, det är lika omöjligt, som att försöka beskrifva hvarje fånges särskilda förhållanden, såsom bildningsgrad, ålder, lynne och enskildheter, beroende af hans kropps- och själsförhållanden, hans mer eller mindre brottsliga anlag m. m., som kan vara för fostraren nödigt att veta, för att vid detta inre fostringsarbete förfara rätt. Tyngdpunkten ligger deri, att man behandlar hvar och en särskild person efter hans olika tillstånd och förhållanden. Häremot kan en skenbar invändning göras, att rättvisan fordrar, att alla lika behandlas. Men det vore just en orättvisa, om man behandlade den bildade lika med den obildade, den motsträfvige lika med den villige, den försagde lika med den lättsinnige. Likställighet inför lag måste finnas. Ja, visst! Den iakttages ock inför domstolen, är för handen i den yttre omständighet, som i fängelset kommer hvarje fånge till del och i straffets följd; men den må icke i en orätt för-

stådd syftning från fångfostrarens sida ingå i behandlingen, ty en rättvisa enligt lag kan understundom enligt det gudomliga kärleksbudet vara en orättvisa. Man måste således *individualisera* d. v. s. noga afpassa behandlingen efter hvar och en fånges egendomlighet.

1. *Fångar i cell.*

Den i cellen nykomne blifver, — i synnerhet om han i de yngre åren stått under inflytelser från ett godt hem, men sedan blifvit en sådan, som i vildt trots upprest sig emot både gudomlig och menskelig lag samt fräckt hädat all tukt och sed, hvarje vänligt förmanande ord — vanligen klenmodig och tröstlös. Kastar han blicken tillbaka på sitt förra lif, så stå hans begångna dårsaker framför honom, genom hvilka han förstört de utsigter till lycka och framgång, som i de tidigare åren logo emot honom. Med fasa finner han, att synden redan för längesedan undergrävt hans sedliga karakter, och huru han varit döf för samvetets röst, för en älskande faders och en kärleksfull moders förmaningar — ja, ännu mera: han torde vara en sådan, som försmått en tillgifven makas och välvilliga barns böner och tårar. Vid tanken på allt detta öfverfallas han af en onämbar ångest, som icke sällan framkallar egendomliga förhållanden i nervsystemet såsom sätet för sjäslifvets yttringar. Mången känner en oförklarlig oro; han är ej i stånd att blifva stilla, utan måste upp och gå, ofta till och med midt i natten; han börjar tänka högt och håller samtal med långt aflägsna personer. En annan tror sig vara mycket sjuk och gifver noggrant akt

på hvarje företeelse rörande sin kropp, känner hvarje liten smärta med fördubblad styrka, stånkar och pustar, oaktadt hans helsa ej är dålig, utan de små rubbningar, som möjligen kunna förefinnas, äro en följd af förändradt lefnadssätt och äro snart öfvergående. En tredje känner en förskräcklig fruktan för en förestående sjukdom, utan att han har de ringaste skäl dertill, eller åtminstone, om någon liten anledning förefinnes, så är den alls icke i förhållande till den ångest, som har intagit hans sinne. Han talar om sin nära förestående död, som han väntar nu skall inträffa i fängelset. Han gråter och beklagar sig bitterligen öfver, att han skall dö i neslig fångenskap. En fjerde beklagar, att han icke kan uthärda den långa strafftiden, som sträcker sig ändlös för hans dystra blick, och han gripes af en modlöshet, som gränsar till förtviflan. Han utbrister utan yttre anledning i krampaktig gråt, och till denna förtärande jemmer sällar sig ledsnad vid lifvet, som utbildar sig till sjelfmordstankar; hvilka han söker förverkliga på ett sätt, som ådagalägger, att han är på väg att blifva sinnesrubbad. Han t. ex. vill sluta sitt lif genom uppsåtlig hunger. Men sjelfmordsidéerna slå stundom öfver i vanvetliga rymningsplaner. En femte lider af en obegriplig känslighet, som stundom stegras till hetta och raseri, så att han icke är i stånd att styra sig, utan springer upp från sin plats, börjar ordvexling, far ut i otidigheter som öfvergå till hotelser och handgripligheter mot den, som har tillsynen öfver honom sig närmast anförtrodd. En sjetta intages af helt och hållet ogrundade misstankar. Han tror, att bevakningen vill öfverfalla och slå honom, hvarför han i sin cell söker vidtaga anordningar, för att

i tillräcklig tid varskos för det inbillade öfverfallet och då hålla sig beredd till försvar. Misstankarne taga understundom en annan rigtning: han tror, att det lägges giftiga ämnen i hans mat och dryck.¹ En sjunde hörer till desse slöe och likgiltige, som sjunkit derhän, att de synas skilja sig från djuren endast genom sin skapnad, språket och förmågan att förstå det sagda, då det uttryckes i enkla satser. Han rör sig som en machin. Han äter, dricker, sofver och arbetar — det senare endast på uttrycklig befallning. Han synes lika okänslig för beröm, som klander. Alla försök att väcka hederskänslan synas fruktlösa. Kortligen: något vaket själslif synes ej vara för handen.²

Flertalet fångar företer likvisst ej sådana egendomliga förhållanden, som de hittills kännetecknade, utan utgöres detta af två stora grupper, som lämpligen kunna kallas de *lättsinnige* och de *ondskefulle*. Dessa fångar äro normale till både kropp och själ.

Den *lättsinnige* igenkännes derpå, att han ådagalägger en rastlöst sträfvande efter det angenäma, utan att tänka på följderna, under det han med all kraft söker visa ifrån sig det oangenäma, huru detta än till sina verkningar kan hafva en sedlig och för personen i hög grad gagnande betydelse. De *lättsinnige* äro i allmänhet att söka bland de yngre. De ådagalägga sin sinnesart i flygtighet, glömska, oordning, försumlighet och opålitligt uppförande, hvori-

¹ Så t. ex. trodde en fånge på Långholmen år 1879, att håret fallit af honom på grund af en sådan förment förgiftning.

² Dessa egendomligheter hos cellfångar, som nu i korthet blifvit angifna, torde grunda sig i några sjukliga förhållanden (folie morale), som dolde sig hos dem redan innan de inträdde inom fängelset, men som nu på grund af omständigheterna framtråda på ett mer eller mindre märkbart sätt.

genom de ådraga sig extra judiciella bestraffningar. De *ondskefulle* äro i allmänhet att söka bland straffångar, som undergå bestraffning i centralfängelser, och i synnerhet sådana gemensamhetsfångar, som blifvit återförvisade till cellen, för att der underkastas rättelser för begångna oordningar. De utmärka sig genom afund, skadeglädje, agg och grymhet.

Anm. Det förekommer, ehuru högst sällan, en och annan, som genom ogynsamma familjeförhållanden eller dylikt råkat komma i fängelse,¹ utan att vara hvarken lättsinnig eller elak. Sådane böra behandlas med välvilja och förstånd, så att icke desse genom olämplig behandling göras till samhällets fiender.

2. Huru cellfångar skola behandlas.

Såsom allmän regel må uppställas, att cellfångar behandlas med *försigtighet* utan rädsla.

a) Den *bedröfvade* och *nedslagne* bemötes med deltagande, hvarigenom den vakthafvande förvärfvar sig fångens förtroende och tillgifvenhet. Derigenom kan vakthafvanden med framgång visa nödvändigheten af alla de vidtagna åtgärder, som förefalla fången mest tryckande. Man tager ju in äfven de bittraste läkemedel, om man har den öfvertygelsen, att det skall så vara. Man bör tala vänligt till den bekymrade, uppmana honom till tålmod och visa, hvad han kan vinna genom flit och arbetsamhet, och huru han sålunda kan förbättra sin ställning.

¹ T. ex. personer som af religiös öfvertygelse trotsa ordningsstadgar, såsom »Frälsningsarméen.»

b) Den *inbillningssjuka*, som är ytterst svår att behandla, må ej bemötas med hårdhet, äfven om elakheten skulle framträda hos honom, ty han är mera att anse som en dårhuskandidat än som fånge. Ehuru den inbillningssjuka kräver ett noggrannare öfvervakande i cellen än andra, är det af största vigt, att detta sker för fången så omärkligt som möjligt, ty i annat fall uppfattar han det som ett spioneri och blir ytterst förbittrad. Finner den vakt-hafvande ett osökt tillfälle att inlägga hos fången ett ord, som likt ett friskt regn svalkar den af passionernas hetta förbrända hjertats mark, så är det godt och bör icke försummas.

c) Den *retlige* bör behandlas med lugn, ty den, som ej förmår hålla sina lidelser i tygel, blir oftare lugnare vid inflytelsen af det goda exemplet. Detta slag af fångar är utan tvifvel det svåraste att behandla, ty det är nästan omöjligt att förfara så, att de icke finna anledning till förtrytelse. Många gånger är det bäst, om det är möjligt för ordningens upprätthållande, att förlåta den retlige, ty derigenom samlar man glödande kol på hans hufvud, och detta verkar åtminstone mera än de strängaste bestraffningar. Menniskans fulla blick är en segerrik magt, har man sagt; och just denna magt behöfves vid behandlingen af den retlige fången, ty han betar sig icke så sällan som ett vilddjur emot bevakningen. Må man derfor i blicken inlägga lugn, välvilja och kanske äfven något af hjertlighet, och man skall icke sällan kunna stäffa dessa vargartade naturer, hvilka i allmänhet äro fega på samma gång de äro grymma. Mot desse fångar gäller isynnerhet att iakttaga försigtighet utan fruktan.

d) Den *slöe och likgiltige*, som ofta anträffas bland äldre ynglingar eller unge män, är icke alltid den han visar sig vara, om man blott lyckas finna reda på hvad som intresserar honom. Man må söka utforska hvad detta kan vara, och derifrån som utgångspunkt fortleda honom till lif och verksamhet. Om man kan hafva anledning tro, att hans slöhet härleder sig från sjelfbefläckelse, bör man derom göra anmälan hos läkaren.

e) Den *lätt sinnige* bör man sällan söka att upp-
röra, ty han gråter lika lätt som han ler och visar en viss godmodighet. Hvad man säger honom, bör vara kort, kraftigt och innehållsrikt, ty han är ofta riktbegåfvad med förstånd. Man bör i allmänhet låta desse sitta för sig sjelfve under den första tiden och icke vidare taga befattning med dem än ordningen kräver. Dem båtär ej sällan en viss skärpa i behandlingen.

f) Den *ondskefulle* bör af bevakningen bemötas utan förebräelser, ty igenom sådana retas sinnet ännu mera. Allt hvad vakthafvanden kan hafva med honom att beställa, bör afgöras kort och bestämdt. Han bör lemnas åt sig sjelf och fängelsets tjänstemän. Men under all stränghet må vakthafvanden låta honom känna, hur han tager del uti hans omständigheter. — Det finnes oändligt många vägar till människans hjerta, men att finna desse hos en ondskefull bof eller utstuderad skälm, torde i allmänhet stå utöfver den vakthafvandes förmåga, och bör denna angelägenhet läggas i själasörjarens och lärarnes händer. Bevakningen handle blott samvetsgrant i sina pligters utöfning; det torde vara det enda sätt, hvarpå den kan inverka på fångar af detta slag.

3. *Gemensamhetsfångar och deras behandling.*

Att fångarne på gemensamhetsstadiet i våra centralfångelser förhålla sig annorlunda än i cellen, är tydligt deraf, att, huru man än må söka förebygga onödiga, för att icke säga skadliga, förbindelser och meddelanden fångarne emellan, detta dock icke är möjligt, och denna omständighet sätter dem i svårare frestelser att låta sina dåliga later framträda än i cellen. Man skulle väl därför hafva skäl att anse det lämpligast, att fången förblefve under hela sin strafftid i cell. Detta vore nog bra och bekvämt för bevakningen; men det vore likväl ej lämpligt för fången. Vore fången inspärrad i cell hela tiden — hvilket för öfrigt vid längre strafftid skulle helt och hållet undergräfvat fångens helsa och lynne — blefve han aldrig satt på något prof, utan först vid frigifningen komme öfver honom hela störtfloden af frestelser till att missbruka friheten. Häremot plägar invändas, att så svåra frestelser icke utläggas för den frigifne, som på gemensamhetsstadiet inom fångelset, der så många dålige karakterer äro samlade på ett ställe, och att det därför är omenskligt, att en fånge, som under celltiden ådagalagt allvarlige ansatser till bättring, skall utsättas för så stora faror. Häremot bemärkes, att, om än fånge visar förbättring under sin celltid, han likväl icke är så främmande för det onda — då han hunnit så långt på brottets bana, att han blifvit dömd för brott med sådan påföljd, att han nödgas undergå sitt straff i ett centralfångelse — att han icke bör veta, hvarthän det leder, att följa dålige medfångars lockelser, hvilka kunna tillintetgöra hans bättringsuppsåt. För öfrigt vet nog en erfaren direk-

tör, att på gemensamhetsstadiet gruppera fångarne så, att det skadliga inflytande, som mera illasinnade kunna hafva på andre, förebygges. Men just i detta behöfver direktör och befäl kraftigt understödjas af bevakningen.

Förutom hvad bevakningen kan med afseende på gemensamhetsfångars behandling hafva sig genom instruktioner och ordres föreskrifvet, bör den i detta hänseende iakttaga följande:

a) Vakthafvande å de särskilde *arbets-salarne* böra noga följa hvar och en fånge, för att kunna känna honom både i afseende på lynne, uppförande och arbete. Klart är, att här, liksom på cellstadiet, gifvas de mest olika lynnen. Här träda i dagen liksom der lättsinne, ondska, slapphet, ligkiltighet m. m. i ännu flere former; och hvad som är redan sagdt om desses behandling, torde äfven delvis gälla på detta stadium.

På lättsinnet bör gifvas noggrannare akt än i cellen, emedan detta fel har mera tillfälle att florera i gemensamheten än der. Den lättsinnige bör vid hvarje tillfälle se sig ertappad och bör få känna hela lagens stränghet, men tillika i rättan tid röna en mildhet, som åsyftar att upprätta honom.

Man får vid rättelse af någons uppförande vara ännu mera försigtig än i cellen, ty här äro flere samlade, som kunna missförstå eller retas af vakt-hafvandes ord. Bättre är att på ett lugnt och lämpligt sätt rätta den det gäller, än att i allmänna ordalag söka åstadkomma rättelse, ty deraf kunna de oskyldige taga humör. Vi få aldrig glömma, att ju mera tryckt och underordnad en menniska är, desto retligare är hon, om hon får en obehörig rättelse. Detta är fallet med fångar, och i synnerhet på ge-

mensamhetsstadiet, då en sådan tilldelas dem i fleres närvaro. Klart är, att den i värdiga ordalag lemnade rättelsen ej får åtföljas af några hotelser, ty om så sker, handlar den vakthafvande utom sin befogenhet, emedan endast direktören, som dömer, om tillsägelser icke åtlydas, kan veta följderna. Dessutom kan vakthafvanden genom sådana onödigtvis framkalla arbetslagets ovilja emot sig.

Under sjelfva arbetet är vakthafvanden i tillfälle att göra rätt värdefulla iakttagelser rörande fångarne. Så t. ex. kan han af det sätt, hvarpå de behandla verktyg, material m. m. lära känna deras fallenheter och anlag; draga slutsatser om deras karakterer, sinnelag, vanor och fel. Här gifves det bästa tillfälle för vakthafvanden, särdeles om han har i uppdrag att handleda i arbetet, att välgörande inverka genom att tillvänja och inplanta ihärdighet, renlighet, ordning, sparsamhet m. m. Synnerlig uppmärksamhet kräfvade de late och arbetsskygge, som äro *många* inom våra fångelser. Detta bör icke vara förvånande, ty de fleste brottslingar hafva grundlagt sin ställning genom lätja och sysslolöshet. Desse söka oupphörligt att komma ifrån arbetet eller åtminstone lätta detsamma. Och för att vinna sina mål, använda de alla upptänkliga medel, såsom våld och list, stöld och lögn. För att rätt behandla desse får ej vara brist på tålmod och allvar (stränghet).

b) På *fristunderna*, under gången från och till *skolan*, kyrkan och boklånen, må icke vakthafvande tro, att fångarne ej kräfvade uppmärksamhet, ty det är då själsfränderne söka meddela sig med hvarandra. De vanligaste sätten för meddelelser fångar emellan äro knack-, min- och fingerspråket. I sko-

lan göra de försök att stjäla blyertspennor och papper; rifva blad ur lånta böcker från biblioteket, hvarpå de skrifva eller rita med träpinnar, blyknappar eller blyertspennor, stulna antingen i skolan eller från verkstäderna. Om det således är af vigt, att de noga öfvervakas och kontrolleras, får man dock se till att detta sker, såsom om man iugenting såg, förr, än vid visitationen.

c) Ehuru man gerna ville tro, att i *kyrkan* ej skulle behövas någon så sträng tillsyn, emedan det ligger nära till hands att tänka, att de brottsliges sinne der skulle stämmas till andra tankar än till öfverträdelse af fängelseordningen, är det dock icke fallet, enär de förstockade botvarne icke ens der bortläggga sina fel¹. Men klart är, att öfvervakandet der måste antaga en annan form än i vanliga fall, så att icke ögonblickliga rättelser der göras, utan endast observeras till gudstjenstens slut, ty i annat fall störes andakten. Vid firandet af H. H. nattvard torde vara lämpligt att icke lägga för stor vigt vid gången från och till altaret. Att bevakningen ådagalägger en oskrymtad vördnad och uppmärksamhet under gudstjensten verkar särdeles välgörande på fångpersonalen.

d) Huru de på *sjukhuset* intagne skola behandlas, föreskrifver läkaren. Emellertid har bevakningen äfven här något att, ifrån uppfostringens synpunkt, iakttaga. Sjukvårdaren bör inför den sjuke framstå såsom ett mönster af samvetsgrannhet i att iakttaga läkarens föreskrifter. Sjukvaktaren må vara outtröttlig och tålmodig. Han tale vänligt och mildt till de bedröfvade, förmanande till de tank-

¹ Så t. ex. sjunga en del visor under psalmsången o. d.

löse — allt detta kan blifva till välsignelse för de sjuke, af hvilka somlige förlossas ur fångenskapen genom döden.

4. *Fångens bemötande vid ankomsten och frigifningen.*

Det är vanligt, att vid första och sista sammanträffandet med människor vi sjelfve få de lifigaste intrycken, som därför längst qvarstå, liksom vi å vår sida lemna vid dessa tillfällen de varaktigaste minnen hos andra. Med anledning häraf ligger vigt derpå, att bevakningen söker, utom hvad dess instruktioner gifva vid handen, iakttaga ett sådant bemötande emot fången vid så väl hans ankomst som afgang från fängelset, att han får ett godt och ädelt intryck, som blifver honom ett värdefullt minne i framtiden. För att lemna ett sådant, torde iakttagas

a) *Vid ankomsten*, att den nykomne, då han vid mottagningen skall bada och iklädas fångdräkten, icke bemötes på ett rått och för blygseln sårande sätt. Om ock fången skulle vara af en rå och oblyg natur, så torde han icke sakna förmåga att inom sig sjelf klandra en bevakning, som visar råhet. Man bör därför vid undersökningen af hans kropp visa nödvändigheten deraf på ett humant och vänligt sätt. Mycken uppmärksamhet bör egnas deråt, att fången ej må blifva i tillfälle att in i fängelset medföra penningar. Sådana försök göras genom att dölja sedelmynt under plåsterlappar, särdeles under beckklutar, som ej lösas i badvattnet, emellan fingrarnes och tårnans, i munnen, i håret och andra hårbeklädda delar, i medhafda brödbullar, bokpermar, fotografier och glasögonfodral, i hvilka de under

stundom hafva dolda verktyg för affilning af galler etc. Klart är, att man mottager sådane, som nyli- gen lemnat fängelset och återfallit i brott, med mera allvar, än en som aldrig förut undergått bestraff- ning. *Allt hånlöje, cyniska anmärkningar eller en tillgjord tuktomästaremin vare bevakningen ovär- dig vid mötet med en fånge.* Uppträdandet bör vara värdigt och kärleksfullt, så att fången får vid första inträdet inom fängelseporten ett godt intryck af det hela. När han sedan införes i cellen, bör han på ett lämpligt sätt göras uppmärksam på de gällande ordningsreglerna, så att han icke kan säga sig vara om dessa okunnig; i sammanhang härmed må fången göras uppmärksam på de religiösa bö- ker, som finnas i hvarje cell.

b) *Vid frigifningen*, sedan fången fullbordat sitt straff och lemnat fängelset, må bevakningen icke tro, att dess pligt upphört, så länge den af en eller annan orsak är eller kommer i beröring med ho- nom. En konstapel t. ex. beordras att ledsaga den frigifne till närmaste polismyndighet, jernvägsstation eller ångbåtslägenhet; han må då icke ställa sig på en förtrolig fot med den frigifne, lika litet som han får låta honom känna samma tryck såsom förman, som då han ännu var inom fängelset. Liksom det första intrycket var betydelsefullt, bör ock det sista blifva det. Den frigifne bör därför se i den honom åtföljande bevakningen den pligttagne fängelsetje- naren, hvilken ännu i sista ögonblicket tjänar ho- nom till ett mönster för hela hans lif. Ett vänligt afskedsord med påminnelse om, att de icke vidare böra träffas i fängelset, men väl i en annan värld, är alltid lämpligare och mera passande, än som nå- gon gång verkligen händt, att bevakningen mottagit

inbjudning på »förfriskningar» eller dylikt af den frigifne — ett förhållande, som ej anstår bevakningsbetjenten, och hvaraf han får obehag, synnerligast om den frigifne återkommer till fängelset.

• Fångvårdsmannen torde väl stundom finna sitt arbete obetydligt, fruktlöst och mången gång tålmodspröfvande, hvadan han öfverväldigas af trötthet och ledsnad; men må han aldrig glömma, att det icke är den yttre ställningen i lifvet, som bereder oss den sanna trefnaden och inre glädjen, utan det är medvetandet att hafva, efter den förmåga, som blifvit en gifven, uppfyllt sina pligter. Verlden i allmänhet torde ock döma fångvårdsmannens arbete såsom ringa och obetydligt; men det är icke en rätt dom, ty samhället må vara tacksamt för hvarje dess förlorade medlem det återvinner genom fångvårdsmannens nitiska bemödanden. — Fångvårdsarbetet är att förlikna vid säningsmannens, som anförtror sädeskornet åt jordens dunkla sköte. Han ser ej annat än den svarta jorden, sedan han nedmyllat sitt säde; och mången gång sticker ogräset upp förr än sädet, hvadan förhoppningen om en god skörd som mödans lön tränges undan af tvifvel och ledsnad, men så utvecklar sig till sist sädet, och då lifvas åkermannens mod att med kraft och allvar utrota ogräset, för att få en rik och god skörd. Må vi därför med trohet och nit så sanningens ädla säd genom att inför både fånge och fri ådagalägga en sann och allvarlig gudsfruktan och en välbetänkt vandring så väl i som utom tjensten; välsignelsen skall ej uteblifva, äfven om den är sen, ty, om icke förr,

då Han kommer, som skall säga: »Jag var i fängelset, och I kommen till mig», skall belöningen utdelas — en belöning långt härligare och bättre än någon jordisk, hvilken väl ej heller uteblifver för ett troget och nitiskt arbete. Må vi därför, när arbetet synes oss tungt, se på »lönen som förbehålles», och fatta nytt mod och nya krafter. Gud förläne oss sin nåd dertill!

